

УДК 81'33

ВИКОРИСТАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНОЇ ЛЕКСИКИ ЯК ЗАСОБУ МОВНОЇ ГРИ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Коваленко А.М.

Інститут філології та соціальних комунікацій
Бердянського державного педагогічного університету

Статтю присвячено дослідженню особливостей використання емоційно-експресивної лексики у політичному дискурсі. Розглянуто основні підходи до визначення поняття мовної гри. Визначено способи актуалізації емоційно-експресивних одиниць як засобу мовної гри.

Ключові слова: дискурс, мовна гра, емотивна лексика, оцінка, стратегія.

Постановка проблеми. Використання засобів мовної гри у політичному дискурсі сучасності пов'язане, по-перше, із загальною тенденцією до демократизації різноманітних сфер суспільного життя та, по-друге, прагненням запам'ятатися, виділитися у надзвичайно широкому та насиченому інформаційному просторі сьогодення. Використання емоційно маркованої лексики є потужним засобом впливу на формування електоральних настроїв, адже впливати на сферу чуттєвого значно легше, аніж на сферу раціонального. Логічна аргументація потребує значних інтелектуальних зусиль для формування стійких політичних поглядів чи переконань. Значно простіше викликати потрібну психоемоційну реакцію, а слідом за нею оцінку явища, події чи особи засобами мовної гри. Тому вважаємо актуальним дослідження особливостей актуалізації емоційно-експресивної лексики у дискурсивному просторі української політичної дійсності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема функціонування засобів мовної гри не є новою для сучасної лінгвістики. Однак станом на сьогодні не існує єдності навіть у визначенні досліджуваного поняття. Традиційно мовна гра розглядається як: 1) аномалія, що усвідомлюється на фоні норми [2; с. 8]; 2) реалізація асиметрії мовного знаку [6; с. 5–6]; 3) лінгвістичний експеримент [7; с. 33]; 4) оригінальне використання риторичних прийомів [8 с. 62]. Станом на сьогодні функціонування елементів мовної ґрунтовно гри описано у працях Л. П. Амیری [1] (рекламний дискурс), А. І. Білозуб [3], Т. Г. Сопової [9] (художні тексти); Т. П. Куранової [5] (засоби масової комунікації), М. Р. Желтухіної [4] (комічне у політичному дискурсі) тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність потужного пласту теоретичних робіт присвячених дослідженню мовної гри, поставлена проблема є нерозв'язаною. Досліджуване явище розглядається переважно як засіб досягнення комічного ефекту. Результати, одержані нами, доповнюють інформацію про способи актуалізації ігрових елементів як засобу вираження емоцій у політичному дискурсі.

Мета статті. Метою нашої роботи є дослідження особливостей функціонування емоційно-експресивної лексики як засобу мовної гри у політичному дискурсі України.

Виклад основного матеріалу. Для сучасного політичного дискурсу характерною є тенденція відходу від дипломатичного протоколу. Політична комунікація за межами інституціональних жанрів носить досить демократичний характер, дистанція між політикумом та соціумом зменшується. Важливу роль у цьому відіграє розвиток і популяризація інформаційних технологій. Сучасні політики у своєму прагненні «бути ближче до народу» ведуть сторінки у соціальних мережах, де мають додаткову можливість для формування свого позитивного іміджу. Використання засобів мовної гри дозволяє продемонструвати власну дотепність, ерудицію, рівень володіння мовою, риторичну вправність. У такому режимі комунікації інформативність поступається місцем емоційності. Задача продуцента сформулювати відповідну реакцію, здійснити емоційний вплив на читача. У цьому ми вбачаємо прагматичні причини використання засобів мовної гри у політичному дискурсі. Зауважимо, що у дослідженні ми розглядатимемо два різновиди актуалізації у кодифікованих текстах досліджуваного феномену: 1) мовна гра, що створюється

без порушення мовної норми та використовується для підвищення експресивності мовлення; 2) мовна гра, із свідомим відступом від мовної норми [5; с 5]. Обмеження кола дослідницького пошуку поняттями «норми-антинорми» ми вважаємо невиправданим. Висловлювання, що містять у собі компоненти мовної гри не обов'язково вступають у протиріччя із унормованим узусом, а можуть виступати у ролі виражальних мовних засобів, підкреслюючи мовленнєву вправність автора (вживання різностильових лексем, оказіоналізмів, метафори, римування).

Використання емотивної лексики у політичному дискурсі розкриває перед мовцем широкі можливості: говорити завуальовано, уникати прямих номінацій та гострих кутів, чи навпаки створювати гостру політичну конфронтацію, дискредитувати політичного опонента, критикувати події та факти. Застосування емотивної лексики у політичній комунікації, рекламістиці, публіцистиці виправдовує себе необхідністю застосування важелів впливу різних рівнів, тому логіна аргументація усе частіше поєднується із емоційним, неканонічним способом подачі інформації.

У нашому дослідженні ми розглянемо вислови політиків та політичних оглядачів, що містять емоційно-експресивну лексику та (або) оцінку подій, явищ та особистостей українського політикуму.

Застосування емоційно забарвленої лексики характерне для манери спілкування лідера «Радикальної партії» О. Ляшка. Нами виділено найпоширеніші прийоми, які використовують політик.

Використання власних назв як загальних, із яскраво пейоративною оцінкою: «У той час, коли мільйони українських дітей моря роками не бачать, **держиморди загарбали гектари на узбережжі**» [3]. Прізвисько персонажу М. В. Гоголя із комедії «Ревізор» жандарму Держиморди вжито на позначення чиновників, що зловживають службовим становищем. Лексема загарбали у даному висловлюванні є дисфемізмом, і вказує на незаконність, протиправність дії.

Стратегія дискредитації політичного опонента реалізується шляхом застосування просторічних, жаргонічних характеристик:

1) «Розмову записав і викинув в Інтернет сам Олійник. Сам Олійник нічого по собі не вартує – **дрібна шістка біля ніг Коломойського. Останній просив Ляшка записати Олійника в список Радикальної партії. Звісно, була відмова – для чого нам приватівський ширпотреб?**» [3]. Жаргонізму «дрібна шістка» демонструє ставлення автора до політичної особистості опонента, а оказіоналізм «приватівський ширпотреб» вказує на залежність політика від бізнесмена І. Коломойського.

2) «Вистачить вже тих, хто золоті батони купує – хай кришать їх в **«местах не столь отдаленных»** [3]; Відомий вислів «места не столь отдаленные (рос.)» за часів Російської імперії вживалося у офіційному законодавстві на позначення покарання у вигляді заслання до Сибіру. У залежності від тяжкості злочину засиляли у «віддалені місця Сибіру» або «у не настільки віддалені місця Сибіру». Згодом вислів набув значення не заслання а просто тюремного

покарання, вживається як правило у іронічному значенні. Вираз «кришать батон» походить з тюремного жаргону і означає «висувати безпідставні звинувачення на того, хто має високий авторитет». Отже, таке висловлювання містить у собі одразу два компоненти, що натякають на тюремне минуле одного з Президентів України.

Прийом трансформації антропонімів також використовується для реалізації зазначеної стратегії: «**Петя-плохіш сьогодні на банку варення і пачку печення у російського ФСБ заробив**» [3]. Використання русизму «плохіш» разом із іменам лідера КПУ П. Симоненка змінює нейтральну оцінку конотацію власного імені у бік пейоративної.

Початок збройного протистояння на території Донецької та Луганської областей зумовив узусальне поширення неологізмів на позначення прихильників обох сторін конфлікту, що знайшло своє відображення у заявах політиків: «Після того, як патріоти цього міста **дали порчу-ханки сепаратистами, ватнікі бояться діяти відкрито. І тишком-нишком клеять плакати «Я русский и этим горжусь». Ми не маємо нічого ні проти російської мови, ні проти росіян. Але цілком зрозуміло, навіть колорадські жуки клеять ці агітки – намагаються destabilізувати ситуацію як тільки можна.**» [3]. Прихильників ідеї «русского мира» користувачі соціальних мереж вже кілька років поспіль називають «ватниками»; номінація «колорадські жуки» з'явилася як асоціація з колором георгієвської стрічки. Окрім цього викистано просторіччя «дали прочуханки» на позначення процесу застосування сили.

Прикладами актуалізації дисфемізмів ми вважаємо наступні висловлювання:

1) «Завтра, 15 березня, ми в Раді проголосуємо за розпуск кримського парламенту – **розсадника сепаратизму в Україні**» [3];

2) «Комуністична партія – це злочинна організація, яка вбила 20 000 000 українців за радянський період, покривала тиранію Януковича вже у наш час, а сьогодні представляє в нашій державі інтереси керівництва Російської Федерації – **окупантів, які вкрали у нас Крим, і тягнуть свої загарбуші, брудні від крові Героїв, ручьонки до наших Півдня і Сходу. Комуняку – на гілляку!**» [3].

Мовна особистість В. Чепиноги, депутату від партії УДАР, також є безперечно цікавою для дослідження з точки зору використання емоційно-експресивної лексики. Загалом для В. Чепиноги характерне вживання русизмів та використання какографії (ігрового прийому зумисного порушення орфографічних норм для створення комічного ефекту). Окремо слід відзначити застосування просторічних лайливих слів:

1) «**Я сознательно не голосував за дебільний проект про спецконфіскацію... Я намагаюся, по можливості, не голосувати за дурість і революційну целесообразность...**» [2];

2) «**Я, звісно, не зловтішаюся, але гадаю, що після «оглушительних побед» в Кривому Розі ініціативна група з перевиборів імені Семенченка вже може братися за якийсь масштабніший, амбітніший проект... Бо треба, щоб був рост, развітіє...**» [2];

3) «Якось воно все **некрасиво з дерибаном** посад... Вже б краще в карти грали... Тоді б Арсеній Петрович вийшов і сказав: а що я **мог зробити?** – у мене сімнадцять на банку, стей. А у Гройсмана – туз, шість і дама...Всі б все **поняли і простили...**» [2].

Дискредитація політичного опонента може відбуватися шляхом актуалізації лексичних одиниць із вираженою негативною семантикою:

1) «Ми шкодуємо, що **скомпроментований і деградуючий** політичний клас України не підтримав новий закон про вибори до парламенту за відкритими списками, запропонований «Батьківщиною» [4];

2) «Генпрокуратура б'є рекорди популярності по своїй **тупості і продажності**» [5]; «**Правоохоронну систему треба перетрусити, а не працевлаштувати прокурорів і міліціонерів, які цього року підпадають під скорочення. Вони вміють лише красти і правильно ділитися**» [5]. Ігрові елементи тут реалізуються шляхом використання емоційно маркованих лексем зниженого регістру, що порушує норми дипломатичного протоколу.

Використання літературних алюзій як прийому мовної гри також може бути застосовано із метою вираження емотивності: «**Азови**» *здесь тихие*» [6]. Потужна інформаційна кампанія була розвернута російськими ЗМІ задля дискредитації українських добровольчих батальйонів. Така назва ставить під сумнів пейоративну оцінку штучно сформовану у суспільстві.

Політична аналітика сьогодення публікується не лише на шпальтах авторитетних видань. Усе більшої популярності набувають інтернет-видання та блоги, які забезпечують оперативний доступ до інформації, та зворотній зв'язок між публіцистами та читачами за допомогою

опції коментування. Для стилю інтернет-видань характерне яскраве неканонічне використання мовних знаків, зокрема okazionalizmів та авторських неологізмів. Розглянемо конкретні приклади:

1) «**Успех Украины, вырвавшейся из евразийской сети паханатов, стал бы кощевой смертью путинизма. Путин просто обречен был предпринять попытку братской расчленки и подчинения себе непокорной Украины**» [1];

2) «**Криминализация** всего пространства бывшего Советского Союза или даже Российской империи становится по замыслу кремлевских мифотворцев и **морделов** мистической сверхцелью и высшим смыслом существования вставшего, наконец, с колен и обретшего достойную национальную идею разъединенного русского этноса» [1].

Використання жаргонізмів «паханат», «братская расчленка», «морделовы» формує образ криміналізованої структури, що нехтує нормами суспільної моралі та міжнародного права. Okazionalizm «Криминализация» підсилює загальне враження та утверджує читача у неправомірності агресивних дій.

Висновки і пропозиції. У процесі дослідження відповідно до поставленої мети ми дійшли наступних висновків: 1) для сучасного політичного дискурсу характерним є неканонічне використання мовних знаків; 2) використання емоційно-експресивної лексики як різновиду мовної гри є розповсюдженим явищем; 3) застосування емотивної лексики політиками та публіцистами дає можливість впливати на формування оцінки політичних явищ, подій та особистостей. Перспективою нашого дослідження вважаємо компаративне вивчення можливостей емоційно-експресивної лексики у політичному дискурсі інших країн.

Список літератури:

1. Амири Л. П. Языковая игра в российской и американской рекламе : автореф. дис...канд. филол. наук : 10.02.01; 10.02.19 / Людмила Петровна Амири. – Ростов-на-Дону, 2007. – 26 с.
2. Арутюнова Н. Д. Аномалии и язык / Нина Давыдовна Арутюнова // Вопросы языкознания. – 1987. – № 3. – С. 3–19.
3. Білозуб А. І. Мовна гра в українському постмодерному дискурсі (на матеріалі прозових творів представників станіславського феномена) : автореф. дис... канд.філол. наук : 10.02.01 / Анастасія Іванівна Білозуб. – Донецьк : Б.в., 2014. – 20 с.
4. Желтухина М. Р. Комическое в политическом дискурсе конца XX века. Русские и немецкие политики. Монография./ Марина Ростиславовна Желтухина – М. : ИЯ РАН. – Волгоград : Изд-во ВФ МУПК, 2000. – 264 с.
5. Куранова Т. П. Языковая игра в речи теле- и радиоведущих : автореф. дис...канд. филол. наук : 10.02.01 / Татьяна Петровна Куранова. – Ярославль, 2008. – 23 с.
6. Норман Б. Ю. Игра на гранях языка / Борис Юстинович Норман. – М. : Флинта: Наука, 2006. – 344.
7. Санников В. З. Русский язык в зеркале языковой игры / Владимир Зиновьевич Санников. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1999. – 544 с.
8. Сковородников А. П. Об определении понятия «языковая игра» / Александр Петрович Сковородников // Игра как прием текстопорождения : коллективная монография. – Красноярск : Сибирский федеральный университет, 2010. – С. 50–62.
9. Сопова Т. Г. Языковая игра в контексте демократизации художественной речи в последние десятилетия XX века: Автореферат дис. канд. филол. наук: 10.02.01 / Татьяна Геннадиевна Сопова. – СПб., 2007. – 22 с.

Джерела ілюстративного матеріалу:

10. Інформаційний спротив <http://sprotyv.info/ru/news/2496-iyulskie-buki-putina>
11. Офіційна сторінка Віталія Чепиноги <https://www.facebook.com/vitalii.chepynoga?fref=ts>
12. Офіційна сторінка Олега Ляшка у Facebook <https://www.facebook.com/O.Liashko?fref=ts>
13. Офіційна сторінка партії «Батьківщина» <http://batkivshchyna.com.ua/news/20561.html>
14. Офіційна сторінка Юрія Чижмаря <https://www.facebook.com/y.chyzhmar?fref=nf>
15. Офіційний сайт телеканалу «Дождь» http://tvrain.ru/articles/azovy_zdes_tihie_reportazh_rodiona_chepelja_i_timura_olevskogo-377094/

Коваленко А.Н.

Институт филологии и социальных коммуникаций
Бердянского государственного педагогического университета

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНО-ЭКСПРЕССИВНОЙ ЛЕКСИКИ КАК СРЕДСТВА ЯЗЫКОВОЙ ИГРЫ В ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

Аннотация

Статья посвящена исследованию особенностей использования эмоционально-экспрессивной лексики в политическом дискурсе. Рассмотрены основные подходы к определению понятия языковой игры. Определены способы актуализации эмоционально-экспрессивных единиц как средства языковой игры.

Ключевые слова: дискурс, языковая игра, эмотивная лексика, оценка, стратегия.

Kowalenko A.M.

Institute of Philology and Social Communication
Berdyansk State Pedagogical University

THE USE OF EMOTIONALLY EXPRESSIVE VOCABULARY AS A MEANS OF LANGUAGE GAMES IN POLITICAL DISCOURSE

Summary

The article attempts to features of the use of emotional and expressive vocabulary in the political discourse. The main approaches to the definition of language game. Identified ways the actualization of emotional and expressive units as a means of language games.

Keywords: discourse, language game, emotional vocabulary assessment strategy.